

*Александров М. Є.,**кандидат юридичних наук,**старший науковий співробітник відділу розроблення та вдосконалення форми одягу
Державного науково-дослідного інституту Міністерства внутрішніх справ України*

КІНЕМАТОГРАФІЯ ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті проведено аналіз кінематографії як об'єкта адміністративно-правового забезпечення патріотичного виховання в Україні. Актуальність теми полягає в необхідності всебічного забезпечення заходів із виконання Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року, зокрема заходів у галузі кінематографії.

На підставі наукових джерел проаналізовано терміни «кінематографія», «об'єкт адміністративно-правового забезпечення», визначено взаємозв'язок кінематографії та патріотичного виховання. Із застосуванням методу правового аналізу розглянуто сучасні норми права, які регулюють суспільні відносини в кінематографії задля забезпечення заходів щодо національно-патріотичного виховання населення України. У процесі дослідження приділено увагу необхідності вдосконалення окремих норм, що визначають культурні критерії виробництва та демонстрації фільмів.

Наукова новизна дослідження полягає у пропозиції авторського визначення терміна «об'єкт адміністративно-правового регулювання патріотичного виховання», під яким розуміється сукупність інтересів учасників суспільних відносин, розвиток яких через призму адміністративного права сприяє досягненню суспільного блага у вигляді підвищення національної, історичної, культурної свідомості громадян внаслідок вжиття заходів патріотичного виховання. Практична значущість дослідження полягає в пропозиції внесення змін до Закону України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» задля віддання переваги фільмам національного культурного спрямування в процесі визначення необхідності надання державної підтримки кіновиробникам.

У висновках зазначено, що кінематографія є дієвим засобом патріотичного виховання, а її адміністративно-правове забезпечення в Україні сьогодні здійснюється шляхом визначення певних культурних критеріїв до фільмів, що закріплені в чинних нормативно-правових актах. Подальший розвиток дослідження можливий шляхом ретельного аналізу відповідних адміністративно-правових норм задля вдосконалення адміністративно-правового забезпечення патріотичного виховання за допомогою кінематографії.

Ключові слова: кінематографія, фільми, об'єкт правового забезпечення, адміністративно-правове забезпечення, норми права, національно-патріотичне виховання.

Постановка проблеми. Кінематограф є одним із найбільш популярних видів мистецтва і водночас одним із найбільш дієвих засобів поширення ідей, думок та принципів у суспільстві. Саме тому в Україні кінематографія є сферою культури, яка підтримується державою [1]. Відповідно, серед ідей, що поширюються кінематографією, чільне місце мають посідати

ті, що сприяють розвитку суспільства і держави, зокрема ідеї патріотичного виховання населення, тому великого значення набувають механізми забезпечення діяльності кінематографії, зокрема механізми адміністративно-правового забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правомо регулюванню кінематографії в Україні присвячено дослідження Ю.В. Гаруста, К.Р. Корощенко, С.П. Кучина, С.В. Слепака, Ю.С. Шевчук, О.І. Яременка. Частково тема правового регулювання виробництва кіно розкрита С.Р. Водорезовою. Адміністративно-правове регулювання виробництва кіно в контексті забезпечення інформаційної безпеки держави є предметом дослідження І.Р. Березовської. Втім, сьогодні фактично поза увагою дослідників залишаються проблеми адміністративно-правового забезпечення кінематографії як індустрії, яка сприяє патріотичному вихованню населення.

Мета. Метою дослідження є аналіз особливостей функціонування вітчизняної кінематографії як об'єкта адміністративно-правового забезпечення у сфері патріотичного виховання. Для досягнення поставленої мети пропонується з'ясувати термін «кінематографія», встановити зв'язки між кінематографією та патріотичним вихованням, визначити, чи може бути кінематографія об'єктом адміністративно-правового забезпечення патріотичного виховання та проаналізувати норми, за допомогою яких забезпечується виконання завдань патріотичного виховання в кінематографії.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні законодавець прямо не визначає термін «кінематографія». У першій редакції Закону України «Про кінематографію» серед інших термінів кінематографію було визначено як галузь культури, що об'єднує комплекс видів професійної діяльності, пов'язаної з виробництвом, розповсюдженням, зберіганням та демонструванням фільмів, навчально-науковою роботою у цій галузі [2]. Тлумачним словником української мови кінематографія визначається не тільки як галузь культури, що виробляє кінофільми та показує їх глядачам, але й як галузь промисловості [3, с. 163]. Також кінематографія може тлумачитись як мистецтво відтворення на екрані за допомогою кінематографа зображень, які створюють враження живої дійсності [3, с. 166]. Серед термінів, що походять від кінематографії, слід відзначити поняття «кінематографічний твір», який означає твір будь-якої тривалості чи твір на будь-якому носії, зокрема художній кінематографічний твір, мультиплікаційний фільм та документальний фільм, який відповідає положенням, що регулюють кіновиробництво, і призначений для демонстрування в кінотеатрах [4]. Отже, з наведених визначень можна дійти висновку, що кінематографія є галуззю культури, що пов'язана з кіновиробництвом, розповсюдженням, зберіганням та демонструванням фільмів.

Наступним кроком нашого дослідження є з'ясування зв'язку між кінематографією та патріотичним вихованням. Метою програми Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року є розвиток цілісної загальнодержавної політики національно-патріотичного виховання шляхом формування та утвердження української громадянської ідентичності на основі, зокрема, любові та гордості за досягнення у сфері культури [5]. Відповідно, досягнення у кінематографії як у галузі культури сприяють утвердженню української громадянської ідентичності, отже, патріотичному вихованню.

З іншого боку, кіно є дієвим засобом патріотичного виховання. Радянський дослідник С.Н. Пензін присвятив окреме дослідження кінематографії як засобу виховання, зокрема патріотичного [6]. Вітчизняний дослідник М.В. Кацуба вказує на визначну роль кінематографії у формуванні політичної свідомості, загальних ідеологічних установок, уявлень про минуле і майбутнє [7, с. 143]. Оскільки національно-патріотичне виховання сьогодні є частиною політичної свідомості, яка нав'язується державою, то кінематографія є дієвим засобом патріотичного виховання, отже, його об'єктом. Таким чином, необхідно з'ясувати об'єктність кінематографії в адміністративно-правовому забезпеченні патріотичного виховання.

В юридичній літературі сьогодні існує багато підходів до визначення об'єкта адміністративно-правового забезпечення. Так, І.А. Дьомін, базуючись на концепції розгляду об'єкта правовідносин як сукупності дій окремих суб'єктів права, доходить висновку, що об'єкти правовідносин – це соціальні блага, які задовольняють інтереси й потреби людей і щодо яких між суб'єктами виникають, змінюються чи припиняються суб'єктивні права та юридичні обов'язки [8, с. 303]. Д.Г. Мулявка у своєму дослідженні адміністративно-правового забезпечення недержавної охоронної діяльності доходить висновку, що об'єкт можна визначити як розуміння інтересів учасників суспільних відносин, втілене у вигляді вектору правового розвитку, спрямоване на досягнення суспільного блага, яким є додержання майнових і немайнових прав і свобод фізичних та юридичних осіб [9, с. 66]. Аналізуючи наведені визначення об'єкта адміністративно-правового забезпечення, зауважимо, що якщо в першому випадку соціальні блага є власне об'єктом правовідносин, то в другому випадку соціальні блага – це лише мета вжиття заходів адміністративно-правового забезпечення, а об'єктом виступає правовий розвиток інтересів учасників суспільних відносин. Зазначимо, що метою сучасної редакції Закону України «Про кінематографію» є визначення правових основ діяльності в галузі кінематографії та регулювання суспільних відносин, пов'язаних із виробництвом, розповсюдженням, зберіганням і демонструванням фільмів [10], тому вважаємо за доцільне підтримати думку Д.Г. Мулявки, трансформуючи її в контексті нашого дослідження таким чином: об'єктом адміністративно-правового забезпечення патріотичного виховання є сукупність інтересів учасників суспільних відносин, розвиток яких через призму адміністративного права сприяє досягненню суспільного блага у вигляді підвищення національної, історичної, культурної свідомості громадян внаслідок вжиття заходів патріотичного виховання. Відповідно, оскільки в кінематографії, що є одним із дієвих засобів патріотичного виховання, виникають, існують, діють і припиняються суспільні відносини, які потребують адміністративно-право-

вого забезпечення, то кінематографію можна вважати об'єктом адміністративно-правового забезпечення патріотичного виховання. Надалі розглянемо, як саме забезпечуються та регулюються суспільні відносини у кінематографії задля вжиття заходів патріотичного виховання.

Основним законом, який регулює діяльність кінематографії, є Закон України «Про кінематографію» [10]. Основними засадами кінематографії є, зокрема, утвердження творами кінематографії національно-культурних цінностей, сприяння розвитку патріотичних почуттів, розвиток традицій національної кінематографії, збереження національної кінематографічної спадщини [10]. Таким чином, патріотичне виховання покладено в основу функціонування кінематографії в Україні через принципи здійснення діяльності усіма суб'єктами галузі.

Також у Законі «Про кінематографію» присутня стаття 10 «Види фільмів», яка, щоправда, не надає широкої класифікації фільмам, конкретно визначаючи тільки їх різновиди залежно від засобів фіксації та розповсюдження [10]. Натомість у Методичних рекомендаціях щодо застосування граничних термінів проведення періодів (етапів) виробництва фільмів за видами, хронометражем та форматом (далі – Методичні рекомендації), які затверджені відповідним наказом Міністерства культури України, надано більш конкретизовану класифікацію фільмів [11]. Серед визначених видів фільмів особливе місце посідає «фільм просвітницький ігровий патріотичного спрямування», тобто фільм з історичним, фольклорним чи етнографічним забарвленням, що спрямований на національно-патріотичне виховання та освіти молодих поколінь українців на прикладах героїчної саможертвності та відданості національній ідеї видатних історичних постатей, літературних героїв чи фольклорних персонажів [11]. Отже, серед фільмів, які створюються в Україні, фільми патріотичного спрямування, створені задля національно-патріотичного виховання молоді, відіграють особливу роль як у галузі кінематографії, так і у сфері патріотичного виховання.

Важливим заходом адміністративно-правового забезпечення кінематографії як об'єкта у сфері патріотичного виховання є затвердження Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року [5]. Кінематографія сприяє виконанню завдання формування української громадянської ідентичності шляхом розповсюдження соціальних фільмів та реклами задля формування української громадянської ідентичності у населення на основі суспільно-державних (національних) цінностей, а також шляхом популяризації та збереження національного аудіовізуального продукту національно-патріотичного, морально-духовного та науково-освітнянського тематичного спрямування в Україні та світі [5]. Отже, кінематографія є об'єктом адміністративно-правового забезпечення у сфері патріотичного виховання в межах виконання завдань програми національно-патріотичного виховання.

Важливим заходом у сфері патріотичного виховання є підтримка державою національних виробників фільмів. Так, держава встановлює мінімальний відсоток щомісячного ефірного часу, упродовж якого телерадіоорганізації та інші демонстратори фільмів мають демонструвати національні фільми, фільми, вироблені суб'єктами кінематографії України, і твори національної кінематографічної спадщини. До 1 січня 2022 року демонстрація цих фільмів має становити 15%,

а після 1 січня 2022 року – щонайменше 30% щомісячного екранного часу [10].

Оскільки концепція Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання враховує засади державної політики щодо відновлення, збереження та вшанування національної пам'яті про боротьбу та борців за незалежність України у ХХ столітті, визначені Законами України, що ґрунтується, зокрема, на Законі України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» (далі – «Про засудження...»), важливим завданням в адміністративно-правовому забезпеченні кінематографії є визначення засад дотримання зазначеного Закону. В Україні сьогодні заборонені розповсюдження й демонстрація фільмів, створених після 1 серпня 1991 року, що містять популяризацію або пропаганду працівників радянських органів державної безпеки [10]. У межах статті не будемо торкатися морально-етичних питань такої заборони. Втім, на нашу думку, зазначеній нормі Закону України «Про кінематографію» властива одновекторність щодо виконання норм Закону «Про засудження...», адже заборона стосується популяризації та пропаганди виключно працівників радянських органів державної безпеки, натомість не йдеться про заборону пропаганди, наприклад, працівників органів влади та управління нацистської Німеччини та працівників органів управління окупованими нацистською Німеччиною територій. Отже, вважаємо, що норми статті 15¹ Закону України «Про кінематографію» потребують перегляду для подолання їх одновекторності в контексті засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні.

Також задля підтримки національного кіновиробництва у 2017 році в Україні прийнято Закон «Про державну підтримку кінематографії в Україні», який визначає засади державної підтримки кінематографії в Україні, що має на меті створення сприятливих умов для розвитку кіновиробництва, встановлення прозорих процедур здійснення фінансування державою проєктів у сфері кінематографії [1]. Законом установлюються принципи державної політики у сфері кінематографії, основні напрями, засади, форми та фінансові основи державної підтримки кінематографії, а також умови та порядок надання державної підтримки суб'єктам кінематографії [1]. Зокрема, держава забезпечує та стимулює збереження, відновлення, реставрацію національної кінематографічної спадщини, вживає заходів для повернення в Україну національної кінематографічної спадщини [1], що значною мірою сприяє підвищенню культурного рівня населення й формування власної національно-культурної ідентичності, яка є складовою частиною патріотичного виховання.

Слід зауважити, що в культурному тесті, що мають проходити фільми задля отримання державної підтримки, фільмам, заснованим на подіях української чи європейської історії/культури/міфології, основним героєм яких є видатна українська або європейська постать, які зосереджуються на українській чи європейській культурі/цінностях, надаються додаткові бали [1], що сприяє державній підтримці фільмів патріотичного спрямування. Такі критерії відповідають Стратегії національно-патріотичного виховання щодо сповідування європейських цінностей [12]. Однак у разі рівної кількості балів у фільмів національного спрямування та європейського спрямування

перевага в контексті патріотичного виховання, на нашу думку, має бути віддана фільмам національного спрямування, тому пропонуємо змінити Закон України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» щодо порядку надання державної підтримки суб'єктом кінематографії, доповнивши пункт 2 частини 1 статті 10 таким абзацом: «В разі рівної загальної кількості балів у фільмів національного спрямування та європейського спрямування перевага у державній підтримці надається фільмам, заснованим на українських подіях, постатях, традиціях тощо, зазначених у розділі «Культурні критерії» додатку 1 до цього Закону».

Висновки. Таким чином, кінематографія як дієвий засіб патріотичного виховання є об'єктом адміністративно-правового забезпечення патріотичного виховання в Україні. Сьогодні адміністративно-правове забезпечення патріотичного виховання в кінематографії здійснюється шляхом закріплення певних вимог до культурного змісту фільмів, надання вітчизняній кінематографії державної підтримки, залучення суб'єктів кінематографії до виконання Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року. Втім, наявні норми щодо діяльності кінематографії у сфері патріотичного виховання потребують корегування, зокрема, щодо віддання переваги фільмам національного культурного спрямування.

Література:

1. Про державну підтримку кінематографії в Україні : Закон України від 23 березня 2017 року № 1977-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1977-19#Text> (дата звернення: 08.11.2021).
2. Про кінематографію : Закон України від 13 січня 1998 року № 9/98-ВР (попередня редакція). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9/98-%D0%B2%D1%80/ed20121212/find?text=%CA%V3%ED%E5%EC%E0%F2%EE%E3%F0%E0%F4%B3%FF#Text> (дата звернення: 09.11.2021).
3. Словник української мови : в 11 т. / редкол.: І.К. Білодід (голова) та ін. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 4 : І–М / ред. тому: А.А. Бурячок, П.П. Доценко. Київ, 1973. 840 с.
4. Європейська конвенція про спільне кінематографічне виробництво : ратифіковано Законом України «Про ратифікацію Європейської конвенції про спільне кінематографічне виробництво» від 18 березня 2009 року № 1140-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_136/ed20091201/find?text=%EA%B3%ED%E5%EC%E0%F2%EE%E3%F0%E0%F4%B3%F7%ED%E8%E9+%F2%E2%B3%F0#Text (дата звернення: 09.11.2021).
5. Про затвердження Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 червня 2021 року № 673. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.11.2021).
6. Пензин С.Н. Кино как средство воспитания. Воронеж : изд-во Воронежского государственного университета, 1973. 152 с.
7. Кацуба М.В. Художнє кіно як засіб формування масової політичної свідомості. *Політичний менеджмент*. 2013. № 1–2. С. 136–144.
8. Дьомін І.А. Адміністративна відповідальність як засіб адміністративної діяльності міліції щодо запобігання та протидії корупції. *Держава і право*. 2010. № 47. С. 301–304.
9. Мулявка Д.Г. Об'єкт адміністративно-правового забезпечення недержавної охоронної діяльності. *Право і суспільство*. 2020. № 1. Ч. 2. С. 62–66.
10. Про кінематографію : Закон України від 13 січня 1998 року № 9/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 09.11.2021).

11. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо застосування граничних термінів проведення періодів (етапів) виробництва фільмів за видами, хронометражем та форматом : Наказ Міністерства культури України від 28 вересня 2012 року № 1076. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1076734-12#Text> (дата звернення: 08.11.2021).
12. Про Стратегію національно-патріотичного виховання : Указ Президента України від 18 травня 2019 року № 286/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#n15> (дата звернення: 09.11.2021).

Aleksandrov M. Cinematography as an object of administrative and legal support of patriotic education in Ukraine

Summary. The article analyzes cinematography as an object of administrative and legal support of patriotic education in Ukraine. The relevance of the topic is in the need for comprehensive provision of measures for the implementation of the State target social program of national-patriotic education for the period until 2025, in particular, measures in the field of cinematography.

On the basis of scientific sources, the authors analyze the terms “cinematography”, “object of administrative and legal support”, define the interconnection between cinematography and patriotic education. Using the method of legal analysis, the author examines modern legal norms regulating public relations in cinematography in order to ensure measures for

the national-patriotic education of Ukrainians. In the process of research, the authors also draw attention to the need to improve certain norms that determine the cultural criteria for the production and screening of films.

The scientific novelty of the research consists in the proposal of the author’s definition of the term “object of administrative and legal regulation of patriotic education”, which is understood as a set of interests of participants in public relations, the development of which through the administrative law contributes to the achievement of public good in the form of an increase in the national, historical, cultural consciousness of citizens as a result implementation of measures of patriotic education. In the process of research, the authors also draw attention to the need to improve certain norms that determine the cultural criteria for the production and screening of films.

In their conclusions, the authors note that cinematography is an effective means of patriotic education, and its administrative and legal support in Ukraine today is carried out by highlighting certain cultural criteria for films, which are enshrined in the current regulatory legal acts. Further development of the study is possible through a thorough analysis of the relevant administrative and legal norms in order to improve the administrative and legal support of patriotic education with the help of cinematography.

Key words: cinematography, films, object of legal support, administrative-legal support, norms of law, national-patriotic education.